

ОБРАЗОВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ СТИЛИСТИЧКИХ ИСТРАЖИВАЊА РАДОЈА СИМИЋА (НА ПРИМЕРУ РОМАНА СЕОБЕ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ)

Апстракт: Предмет интересовања у овом раду јесте образовни потенцијал истраживања Радоја Симића посвећених граматичкој и интонацијској структури романа *Сеобе* Милоша Црњанског. Резултати ових истраживања објављени су у научним чланцима 1978. и 2012. године. Циљ нашег разматрања јесте: (1) да се испита на који начин се налази Симићевих стилистичких истраживања могу применити у средњошколској обради романа *Сеобе*; (2) да се уз ослонац на његова истраживања предложи методички приступ језику и стилу романа *Сеобе* у средњошколској настави. Анализа је показала да се налази Симићевог истраживања из 2012. године (урађеног у коауторству с Јеленом Јовановић Симић) могу применити у наставној обради Црњанскијевог дела, чиме се унапређује наставна интерпретација. Семиотски приступ, који је за роман *Сеобе* препоручен у класичној методичкој литератури, може се надоградити лингвостилистичком анализом. Наставник ће усмерити ученике да истражују, запажају и разматрају језичко-стилске феномене: (1) понављање језичких јединица; (2) понављање синтаксичких структура; (3) смењивање обимних и кратких исказа; (4) употреба интерпункцијских знакова; (5) комбиновање симетричних и асиметричних синтаксичких структура. Ученици се оспособљавају да уочавају и образлажу језичке, структурне, поетичке и естетске карактеристике књижевног дела, као и да интерпретирају књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (доживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, идејни слој, језичко-стилски аспекти).

Кључне речи: Радоје Симић, језичко-стилске одлике, књижевни текст, средњошколска настава, српски језик и књижевност, роман *Сеобе* Милоша Црњанског.

1. Увод

Стилистичка остварења Радоја Симића обухватају период од четири деценије (оквирно од 1978. до 2018. године), током којих је овај лингвиста

изграђивао своја стилистичка гледишта и уједно учествовао у развоју српске стилистичке мисли (в. Ковачевић 2018). Симић је део својих научних преокупација посветио књижевним остварењима српских писаца, међу којима су и ствараоци чија се дела налазе у наставном програму за основну или средњу школу: Петар Петровић Његош, Јанко Веселиновић, Стеван Сремац, Алекса Шантић, Иво Андрић, Милош Црњански, Бранко Ћопић, Десанка Максимовић, Григор Витез, Добрица Ћосић, Тиодор Росић и др. Ова истраживања су, зависно од поетичких, жанровских и лингвистичких одлика конкретних књижевних текстова, спроведена с различитих аспеката – синтаксичког, стилистичког, версификацијског, наратолошког и вербатолошког.

Образовни потенцијал за наставну обраду књижевних текстова у основној или средњој школи налазимо у Симићевим ауторским и коауторским научним чланцима, као и у његовим књигама (в. Симић 1978; Симић 1993а: 71–108, 144–159; Симић 1993б; Симић 1997; Симић 2000а: 214–217; Симић 2000б; Симић 2001; Симић 2013; Симић 2014; Симић 2018а; Симић 2018б; Симић, Јовановић Симић 2011; Симић, Јовановић Симић 2012а; Симић, Јовановић Симић 2012б; Симић, Јовановић Симић 2012в; Симић, Јовановић Симић 2014).

Предмет интересовања у овом раду јесте образовни потенцијал Симићевих истраживања посвећених граматичкој и интонацијској структури романа *Сеобе* Милоша Црњанског. Симић се овом темом бавио у два наврата, из чега су произашла два научна чланка, објављена 1978. и 2012. године. У другом истраживању, урађеном у коауторству с Јеленом Јовановић Симић, уведене су научне новине које су се у међувремену појавиле у лингвистици (уп. Симић 1978; Симић, Јовановић Симић 2012а). Циљ нашег разматрања јесте: (1) да се испита на који начин се научни налази Симићевих стилистичких анализа могу применити у средњошколској наставној обради романа *Сеобе*; (2) да се уз ослонац на његова истраживања предложи методички приступ језику и стилу овог Црњанскијевог дела у средњошколској настави (ово дело се према *Наставном програму* обрађује у трећем разреду средње школе).¹

¹ При осмишљавању методичког приступа узећемо у обзир ученичка знања очекивана за трећи разред средње школе (тј. знања стечена у претходном делу школовања и у том разреду).

2. Стилистичка истраживања Радоја Симића у контексту средњошколске наставе српског језика и књижевности

Проучаваоци књижевности сматрају да „стилистичка анализа највише користи проучавању књижевности када је у стању да утврди неко начело јединства, неки општи естетички циљ којим је прожето читаво дело” (Велек, Ворен 1974: 218). Другим речима, „[п]римијењена у науци о књижевности, стилистика мора проучавати језик књижевног дјела с обзиром на његову стваралачку улогу и на његово значење у цјелокупној структури дјела” (Лешић 2011: 71). Слична визура постоји и у лингвистици: „Стил, [...], није само креативни модалитет производног процеса, већ и она идеја која тим процесом руководи, која се у њега уграђује, која га каналише и доводи до испуњења у креираној хармонији” (Јовановић 2009: 262). Лингвисти указују да није научно пожељна строга диференцијација између лингвистичке и књижевне стилистике (уп. Ковачевић 2011: 271).

Потреба за интеграцијом лингвистичког и књижевнонаучног приступа уметничком тексту посебно се наглашава у методичкој литератури. Јединство наставе језика и књижевности посматра се као „методолошка неминовност”: (1) „[с]ве методолошке оријентације које у средиште свога изучавања стављају књижевно дело, које му приступају иманентно, изнутра, неминовно баве се језиком дела”; (2) „то изискује повећану примену језичких знања у анализи књижевних творевина” (в. Илић 1998: 524-525); (3) „[н]астава језика позвана је да пружи настави књижевности лингвистичку подлогу за интерпретацију текста, тј. да омогући лингвистички приступ књижевном дјелу” (Росандић 1986: 222); (4) лингвостилистичка анализа књижевног текста омогућава најдиректније повезивање наставе језика и књижевности (Илић 1998: 527). Преглед новије литературе о овој проблематици показује да се лингвостилистици приписује значајна улога у настави српског језика и књижевности (уп. Вељковић Станковић 2010; Јовановић 2010; Николић 2019; Штасни 2012; Штасни 2015).²

Ако у контексту средњошколског образовања посматрамо Симићева стилистичка остварења, можемо очекивати да ће у настави најпотпунију примену наћи његове анализе конкретних текстова српских писаца, што ћемо у овом раду показати на примеру његовог рада посвећеног роману

² Предавање Душана Јовића одржано на Зимском семинару за наставнике у Београду 1973. године показује да постоји вишедеценијски континуитет у настојањима да се у наставу српског језика и књижевности уведе лингвостилистички приступ књижевном тексту (в. Јовић 2009). Овоме треба додати и књигу *Лингвостилистика и стиркујурализам у науци о књижевности и настави књижевности* Љубише Раденковића из 1974. године.

Сеобе Милоша Црњанског.³ Ово је један од Симићевих радова који се сматрају „приоритетно лингвостилистичким” (в. Ковачевић 2018: 59).

На који начин се истраживачки налази овог стилистичара могу применити у средњошколској наставној интерпретацији романа *Сеобе*? Симићева стилистичка истраживања посвећена делима српских писаца деветнаестог и двадесетог века омогућавају наставнику да примени препоруке класичне методике: (1) да се свака језичка појава осветљава са стилистичког аспекта; (2) да се сваки стилистички чинилац текста предочава са лингвистичке стране (уп. Николић 1992: 466, 473–474). Наведене методичке препоруке односе се на наставу језика, а усмеравају наставника да успоставља унутарпредметну корелацију између наставних области *језик* и *књижевности*, односно да код ученика постиже трансфер знања стеченог у оквиру језичког и књижевног образовања.

3. Методички приступ језику и стилу романа *Сеобе* Милоша Црњанског: примена стилистичких налаза Радоја Симића

У класичној методичкој литератури показано је како се помоћу семиотског приступа може конципирати наставна обрада романа *Сеобе*:

Изузетне уметничке особености и знаковна оригиналност *Сеоба* упућују нас да им приступимо са семиотског становишта. Кад имамо у виду да знаци у уметничком тексту припадају разним кодовима и да могу упућивати на сва животна подручја, да обухватају људска искуства, знања и културу, друштвени живот, морална схватања, психологију личности и погледе на свет – онда ће се од њих конституисати синхрони методолошки плуралитет као моћна методологија која одговара унутрашњем свету дела и блиским му спољним околностима (Николић 1992: 298).

Наведено методичко гледиште можемо повезати с погледом изнетим у стилистичком чланку који је предмет нашег интересовања:

3 Подразумева се да је за успешну операционализацију научноистраживачких налаза у школској пракси неопходно спровести трансформацију научног садржаја у наставни садржај, уз ослањање на дидактичке принципе (нпр. примереност узрасту, поступност, систематичност, очигледност, индивидуализација, трајност знања, вештина и навика).

Стваралачки процес у којем су настале *Сеобе* био је – по свему судећи – колико дуг толико и тежак. У народној катастрофи једног балканског етникума за који је писац везан врло чврстим унутрашњим нитима – он успева да управо из тих скривених нити сплете крвоток којим пулсира један национални живот на оним чудесно изукрштаним и замршеним путањама којима је струјао и бујичио тај етникум, спасавајући своју биолошку егзистенцију. Покушаји сецирања тога крвотока и уживљавања [...] у туђ национални и социјални организам, често силом, помоћу оштрих резова [...] – врло су нам јасно оцртани у делу, са свим крвавим појавама које неизбежно прате те процесе (Симић, Јовановић Симић 2012а: 8).

Семиотски методички приступ *Сеобима* може се надоградити наставним проучавањем језичко-стилских поступака заступљених у том роману:

Наставник може знаковни приступ *Сеобима*, према потреби, да сужава, шири и помера према другим знаковним вредностима [...]. Тако интерпретација може да се темељи на функционалним знацима као што су: [...] наратија, описи, доживљени говор, дијалог (заправо његово нулто присуство), архаична лексика, језичко-стилски поступци и др. Ако се прати и открива уметничка функција тих и таквих знакова, природно је да ће се у знатној мери захватити и знаковност [...] (Николић 1992: 317).

Дакле, наставник може проширити наставну интерпретацију Црњанскијевог дела усмеравајући ученике да истражују, запажају и разматрају језичко-стилске феномене. Ако се обрада овог текста реализује на два или три школска часа, један од њих треба посветити језику и стилу, при чему се може применити чланак Радоја Симића и Јелене Јовановић Симић. У наставку излагања издвојићемо кључне смернице које отвара њихово истраживање, а које се могу применити у настави сходно ученичком когнитивном нивоу, језичком знању и истраживачким вештинама на тексту (у питању су ученици трећег разреда средње школе).⁴

Као полазиште у конципирању методичког приступа језичко-стилском изразу романа *Сеобе* наставнику ће послужити следеће виђење Црњанскијевог стваралачког поступка:

⁴ Примере (одломке) из романа преузимамо из чланка који је предмет нашег разматрања. Коаутори су користили издање: Милош Црњански, *Сеобе I*, Београд: Нолит, 1981.

Начин обликовања исказа и текста предочава нам пишчеву жељу да својим погледом обухвати широке хоризонте пространих равница којима се његови људи крећу, и дубину мотива који управљају тим немирним духовима, – те да их наслика обједињујући велики број детаља у монолитне сужејно-мотивске блокове. При томе се често служи комплексима врло разгранатих реченица и гради их поступцима који су у целини посматрани врло успешни, али који се каткада морају сматрати неуобичајенима (Симић, Јовановић Симић 2012а: 9).

Наставник ће на одговарајућим одломцима из књижевног текста усмерити ученике: (1) да запазе и издвоје језичко-стилске поступке; (2) да опишу њихово језичко устројство; (3) да објасне њихову стилску функцију.

Семиотски засновану наставну интерпретацију Црњанскијевог романа надограђену лингвостилистичком анализом – погодно је остварити комбинацијом аналитичко-синтетичког и корелативног приступа (уп. Мркаљ 2010; Мркаљ 2020; Петровачки, Штасни 2010: 55–83, 215–243).

3.1. Аналитичка фаза наставне интерпретације

Као што је познато из методичке литературе, наставна интерпретација књижевног текста подразумева: читање, доживљавање, разумевање, тумачење и вредновање конкретног књижевног остварења. Наставни приступ који за обраду романа *Сеобе* предлаже Милија Николић подразумева истраживачке активности ученика на тексту, при чему одређени семиотски аспекти текста представљају исходиште ученичких истраживачких активности, као и исходиште интерпретације романа. Поменути методичар је такву наставну концепцију назвао „знаковном и истраживачком”, указујући на могућности њеног проширивања обрадом језичко-стилских карактеристика романеског ткива.

У складу с методичким препорукама, ученицима се приликом обраде књижевних дела дају припремни истраживачки задаци који се реализују на тексту. Припремне задатке за час који је посвећен језичко-стилским одликама Црњанскијевог романа треба осмислити тако да ученицима помажу у уочавању и промишљању следећих одлика: (1) понављање језичких јединица (речи и групе речи); (2) понављање синтаксичких структура; (3) смењивање обимних и кратких исказа; (4) употреба интерпункцијских знакова.

3.1.1. Понављање језичких јединица

Понављање речи или група речи јесте један од језичко-стилских поступака у *Сеобама*, а његова функција је да омогући обједињавање текста, што је посебно значајно у роману као прозном жанру који се одликује разуђеношћу. Лексичка понављања представљају најједноставнији начин да се integriше разуђена текстовна структура, а уједно и да се успоставе асоцијативне везе између различитих делова књижевне творевине.

Понављање лексема или њихових склопова у Црњанскијевом роману остварује се у оквиру једног исказа (пр. 1), као и изван тог оквира, при чему се више исказа повезује лексичким редупликацијама у низове упечатљивих слика (пр. 2). Ученици трећег разреда средње школе могу успешно да уочавају и разматрају поменути језичко-стилски поступак:

(1) Шуми и хуји баруштина из мрака. Сјај месечине пође са ње, појави се над помрчином, прође и нестане у ноћи што мокра *улази и оглази, улази и оглази*, једнако, заобилазећи га и влажећи му огромне груди и трбух, врућ и подбуо, увијен овнујским кожама, на којима је руно пробио зној. *Кайље* кроз трску, *кайље*, и, ма да је густа тмина, види како једна жаба скаче, све *ближе и ближе*. (*Сеобе*, 7).

(2) Лежећи у заносу, *не виде* више промену боја по стварима, и све јасније сенке гвоздене решетке прозора, иза завеса, које беше навикла да гледа, иначе, сваког јутра...

Сјај сунца *не виде* како се разлива са брда, у врбаке и поплављене шипраге и баруштине, над којима су летеле роде и вивци, које беше навикла да посматра, седећи код прозора, као мирна стада на обали, која су се огледала, главачке, у води (*Сеобе*, 150).

3.1.2. Понављање граматичких структура

Осим понављања речи или група речи, у *Сеобама* се понављају и граматичке структуре, што се остварује унутар једног исказа, као и у оквиру текстовног сегмента који се састоји од више исказа. Уочавање и разматрање овог језичко-стилског поступка представља захтевнији задатак за ученике, али на изабраним примерима и уз помоћ наставника успеће да га ураде:

(1) У страху који је лично на лудило, она му је висила о врату, *шкройећи ја*, већ бог зна који пут, освешеном водицом и

молећи ја да се јамо не жени, као што то други чине, да се јамо не исииче, да и њу јосле јозове онамо, да јамо не јоине (Сеобе, 13).

(2) Рекла би му да је то учинила и зато *ијо је увек остјавља саму и ијо одлази и ијо се сваки час сели као Цијанин (Сеобе, 61).*

3.1.3. Смењивање обимних и кратких исказа

Даље, ученици ће уз помоћ наставника уочити да се у *Сеобама* често смењују разгранати (обимни) и једноставни (кратки) искази, с тим што је број кратких исказа знатно мањи, док обимни искази доминирају:

(1) Једном заста у том љуљању и хујање му у глави преста, тако да осети да је будан. Лежао је у мраку широм отворених очију, зачуђен, и дрхћући од хладноће. *Није више сањао. Пој њејло-ва и лавез ја са чуо је.* Жена, која му је била заспала на руци, дисала му је у груди. И шум што изазва, протегливи врат, чу, јер толика још тишина била је пред кућом. Кроз пукотину чамовине, међутим, примети танку светлост што је продирала и освести се сасвим. *Било је време да иду (Сеобе, 9-10).*

Пошто су кратке реченице ређе заступљене у роману, оне имају посебну улогу у тексту – најопштије речено оне омогућавају да се истакну одређени делови наративних или дескриптивних целина. Кратке реченице појављују се унутар композиционих целина, али и као њихови ефектни завршеци (оба ова поступка остварена су у првом од наредна два одломка):

(2) Подиже руку и велика се црна сенка начини на зиду. Хтео је тихо да је позове, да је намами, у постељу. *Да се свуче.* Да се не замара, седећи тако ћутке, обучена. Хтео је да јој предложи да он легне на тле, а она у постељу, тако обучена, да се не боји. Или да он угаси жижак, док се она свлачи, па да легне крај ње, тек кад она буде заспала. *Да се не боји (Сеобе, 61).*

(3) На дну његовог живота, већ толико година, као на дну реке по којој је путовао, било је тело, као тешки камен, које је задржавало његове лађе, и његова блага, и његове послове и мисли: дивно бело тело, на ком је хтео да се задржи дуго, дуго. *Бој му ја гад (Сеобе, 76).*

Последњи пример показује да писац понекад употребљава додатне језичко-стилске поступке: један од њих јесте издвајање завршне реченице одређеног пасуса у засебан (нови, наредни) пасус. Посебно упечатљив поступак јесте употреба својеврсне ехо-реченице, која на читаоца оставља утисак да се наратор „из дубине мисли” враћа на крај једног од претходних исказа.

3.1.4. Употреба интерпункцијских знакова

Посебну пажњу наставник ће посветити следећим језичко-стилским поступцима: (1) усмериће ученике да запазе и размотре појављивање експресивне паузе обележене запетом на неочекиваним местима у реченици (пр. 1); (2) указаће на издвајање реченичног сегмента у посебан исказ, који се наводи након реченице из које је издвојен (пр. 2); (3) ученици трећег разреда моћи ће да запазе измештање реченичних или синтагматских делова из њихове уобичајене линеарне позиције у синтаксичкој конструкцији (пр. 3); (4) такође, могу да уоче и уметнуте језичке јединице (пр. 4). Наводимо карактеристичне примере:

(1) *Сав шарен и надувен, дошле, њод њерјем, као ђуран, црвен у лицу и зелен у њошњљку, Комесар је, вичући на њомилу својих официра, њо содама, њо стјейеницама и њо дворишњју, спасавао што се спасти дало (Сеобе, 28).*

(2) Тада, помућеном свешћу, прво зачује лавез паса и пој петлова, да одмах затим широм, у мраку, отвори очи и не види ништа, али да му се учини као да види, у висини, бескрајан плави круг. *И у њему звезду (Сеобе, 8).*

(3) *Прскајући блашом дрвеће, шраву и њсе око себе, нагнао је коња низбрдо, ка Дунаву (Сеобе, 11).*

(4) Био је прошао са породицом, *дуж Дунава и дуж Тисе*, скоро сва већа места, тргујући заједно с братом, све док се није оженио и вратио поново у војску (Сеобе, 16).

3.1.5. Комбиновање симетричних и асиметричних синтаксичких структура

На крају, наставник ће, полазећи од изабраних примера, ученицима показати да Црњански настоји да постигне обједињеност текста, али

истовремено и динамику израза, што се остварује поступцима комбиновања симетричних и асиметричних синтаксичких структура:

(1) Мада беху измучени и болни у целом телу, од шест дана хода, под оружјем и теретом, заспаше само они *који су већ давно били навикли на све то и којима више ништа није било чудно* (Сеобе, 20).

(2) Сачекујући се, на дну, у јаругама, под логором, скупљаху се по троје и четворо, испитиваху се брзо: *ко је из кога села, њог којим официром...* (Сеобе, 21).

Симетрични принцип садржан је у груписању јединица исте синтаксичке вредности око заједничког језгра, као што је, на пример, груписање зависних реченица око исте управне речи (пр. 1). Асиметрични принцип настаје захваљујући различитим синтаксичким односима у самим јединицама (пр. 2).

3.2. Синтетичка фаза наставне интерпретације

Након спроведене анализе, наставник на часу наставне интерпретације књижевног дела спроводи синтетичко уопштавање којим подстиче ученике да дођу до закључка о вредностима разматраног књижевног остварења. Ако наставник примени Симићев чланак, моћи ће да у синтетичкој фази наставне интерпретације усмери ученике на следећа два закључка о вредностима *Сеоба*.

Први закључак односи се на равнотежу између разноврсности језичког израза и обједињености романеског ткива. Црњански настоји да помоћу језичко-стиских поступака елиминише једноличност казивања, али уједно и да одржи интегрисаност текста. Сваки романописац има стваралачки задатак да успостави равнотежу између граматичких правила која намеће језик, с једне стране, и богатства приповедних форми које жели да постигне, с друге стране. На тај начин он успева да избегне и једноличност и разбарушеност.

Други закључак односи се на језичко-стилску иновацију коју је у развој српског романа унео Црњански. Наиме, у прозном изразу овог књижевника јавља се једна значајна иновација којом је он допринео богаћењу језичког израза српске књижевности, а то је необична интерпункција, којом се сугеришу одређени интонациони и смисаони односи међу тематско-мотивским целинама. Такав начин структурирања текста примеренији је стиховној форми. „Црњански лиричар ту преноси искуство на Црњанског

романописца” (Симић, Јовановић Симић 2012а: 22). Ученици су претходно упознали Црњанског као лиричара, па имају могућност да, уз наставникову помоћ, дођу до оваквог закључка.

4. Закључак

Анализа образовног потенцијала Симићевих истраживања посвећених граматичкој и интонацијској структури романа *Сеоба* показује да се налази Симићевог истраживања урађеног у коауторству с Јеленом Јовановић Симић (2012) могу применити у средњошколској обради овог романа, чиме се унапређује наставни приступ Црњанскијевом романескном остварењу.

Семиотски приступ, који се у класичној методичкој литератури препоручује за наставну интерпретацију *Сеоба*, потребно је надоградити лингвостилистичком анализом, што је погодно остварити комбинацијом аналитичко-синтетичког и корелативног приступа. Ако се обрада овог текста реализује на два или три школска часа, један од њих треба посветити језику и стилу.

Ослањајући се на чланак Радоја Симића и Јелене Јовановић Симић, наставник ће надоградити класичну наставну интерпретацију Црњанскијевог дела усмеравајући ученике да истражују, запажају и разматрају језичко-стилске карактеристике поменутог текста: (1) понављање језичких јединица; (2) понављање синтаксичких структура; (3) смењивање обимних и кратких исказа; (4) употреба интерпункцијских знакова; (5) комбиновање симетричних и асиметричних синтаксичких структура.

У синтетичкој фази наставне интерпретације, уз одговарајуће наставниково методичко вођење, ученици ће доћи до закључака о вредностима разматраног романа: (1) Црњански настоји да помоћу језичко-стилских поступака постигне живописно изражавање, али уједно и да сачува обједињеност текста, што је посебно значајно у обимним жанровима; (2) Црњански је обогатио језички израз српске прозе користећи необичну интерпункцију, којом се сугеришу одређени интонациони и смисаони односи међу тематско-мотивским целинама.

Издавање посебног наставног часа на коме ће се обрађивати језичко-стилске одлике Црњанскијевог романа доприноси развијању ученичких компетенција. Узимајући у обзир *Ойишѣ сѣѣндарѣ ѣосѣиѣнуѣа за крај ойишѣ средѣѣ и средѣѣ сѣѣручноѣ образоваѣа и васѣиѣѣаѣа*, закључујемо да ученик унапређује следеће компетенције: (1) уочава и образлаже језичке, структурне, поетичке и естетске карактеристике књижевног текста; (2) процењује да ли је сложенији текст добро структуриран и кохерентан; (3)

учава стилске поступке у тексту; (4) процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста; (5) интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (доживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, идејни слој, језичко-стилски аспекти).

Симићева истраживања језика и стила српских писаца пружају наставницима стручни ослонац за унапређивање методичког приступа делима тих књижевника. Резултати до којих је овај стилистичар дошао истражујући остварења књижевних стваралаца деветнаестог и двадесетог века – имају значајан образовни потенцијал и могу се, уз одговарајућу дидактичку разраду, применити у осмишљавању часова српског језика и књижевности.

Литература

Белек, Ворен (1974): Rene Velek, Ostin Voren, *Teorija književnosti*, Beograd: Nolit.

Вељковић Станковић (2010): Драгана Вељковић Станковић, Језик књижевног дела, у: Босиљка Милић, Вељко Брборић (ур.), *Прилози језичком и књижевном образовању III*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 65–73.

Илић (1998): Павле Илић, *Српски језик и књижевност у насловној теорији и пракси*, Нови Сад: Змај.

Јовановић (2009): Јелена Јовановић, *Писци и стил*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Јовановић (2010): Јелена Јовановић, Основни принципи стилистичке анализе текста, у: Босиљка Милић, Вељко Брборић (ур.), *Прилози језичком и књижевном образовању III*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 109–115.

Јовић (2009): Dušan Jović, Lingvostilistički pristup književnom delu, у: Босиљка Милић, Вељко Брборић (ур.), *Прилози језичком и књижевном образовању I*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 163–172.

Лешић (2011): Зденко Лешић, *Језик и књижевно дјело*, Београд: Службени гласник.

Ковачевић (2011): Милош Ковачевић, *Стилска значења и зрачења*, Ниш: Филозофски факултет.

Ковачевић (2018): Милош Ковачевић, Мјесто Радоја Симића у србистици, с посебним освртом на његове стилистичке доприносе, у: Милош Ковачевић, Јелена Петковић, Владимир Поломац (ур.), *Научни доприноси Радоја Симића*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 47–66.

Мркаљ (2010): Зона Мркаљ, Појам корелације у методици наставе, *Методички видици*, 1, Нови Сад: Филозофски факултет, 47–55.

Мркаљ (2020): Зона Мркаљ, Значај корелативног приступа у новим програмима наставе и учења књижевности, у: Илијана Чутура, Маја Димитријевић (ур.), *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука, 271–285.

Николић (1992): Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Николић (2019): Милка Николић, Градација као стилистичка и синтаксичка категорија: методички приступ у средњошколској настави, *Књижевност и језик*, LXVI/3–4, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 357–369.

Петровачки, Штасни (2010): Љиљана Петровачки, Гордана Штасни, *Методички системи у настави српског језика и књижевности*, Нови Сад: Филозофски факултет.

Раденковић (1974): Ljubiša Radenković, *Lingvostilistika i strukturalizam u nauci o književnosti i nastavi književnosti*, Beograd: Naučna knjiga.

Росандић (1986): Dragutin Rosandić, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb: Školska knjiga.

Симић (1978): Радоје Симић, Граматичка и интонацијска структура прозног израза Милоша Црњанског, *Књижевна историја*, 41, Београд: Институт за књижевност и уметност, 15–58.

Симић (1993а): Радоје Симић, *Лингвистика стила*, Никшић: Унирекс.

Симић (1993б): Радоје Симић, О Андрићевој уметничкој криптографији, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 22/1, Београд: МСЦ, 347–359.

Симић (1997): Радоје Симић, Стилска вредност и поетска функција Сремчевих екскурса, у: Мирољуб Стојановић (ур.), *Књижевно дело Стевана Сремца – ново читање*, Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 99–107.

Симић (2000а): Радоје Симић, *Стилистика српског језика I*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.

Симић (2000б): Радоје Симић, Стилистика фонијских структура у Андрићевој *Травничкој хроници*, *Књижевност и језик*, XLVII/3–4, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 15–36.

Симић (2001): Радоје Симић, Традиција и поезија у *Горском вијенцу*, *Српски језик*, VI/1–2, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, 67–79.

Симић (2013): Радоје Симић, Две варијанте приче о мачку Тоши, псу Жући и чича Триши, у: Милош Ковачевић (ур.), *Значај српског језика и књижевности у очувању идентитета Републике Српске II. Књижевни класици Републике Српске: Кочић и Ћосић*, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 117–151.

Симић (2014): Радоје Симић, *Осма офанзива* Бранка Ћопића, у: Милош Ковачевић (ур.), *Наука и глобализација*, 8/1–2, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 97–114.

Симић (2018а): Радоје Симић, Нека запажања о синтакси идиоматских структура (према грађи из дела Јанка Веселиновића), у: Јелена Петковић, Владимир Поломац (ур.), *Српски језик: сџајџус, сисџем, ујојџреџа*, Зборник радова у част проф. Милоша Ковачевића, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 145–164.

Симић (2018б): Радоје Симић, Ћосићева *Бајка* – алегоријска параболa о стварности пишчева времена, у: Радоје Симић, Вељко Брборић (ур.), *Књижевна дело Добрице Ћосића*, Београд: Филолошки факултет, 265–274.

Симић, Јовановић Симић (2011): Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, О Ћосићевим јунацима у *Времену власџи*, *Анали Филолошкој факулџеџи*, 23/1, Београд: Филолошки факултет, 319–334.

Симић, Јовановић Симић (2012а): Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, Граматичка и интонацијска структура прозног израза М. Црњанског у *Сеобдама* (прва књ.), *Узданица*, IX/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 7–25.

Симић, Јовановић Симић (2012б): Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Деџа Тришин млин* Б. Ћопића, *Књижевност и језик*, LIX/3–4, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 213–224.

Симић, Јовановић Симић (2012в): Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, Мириси и доје у *Долини јорјована*, у: Виолета Јовановић, Тиодор Росић (ур.), *Књижевност за децу и омлаџину – наука и насџава*, Јагодина: Факултет педагошких наука, 33–38.

Симић, Јовановић Симић (2014): Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, Григор Витез – дечји песник, у: Виолета Јовановић, Тиодор Росић (ур.), *Књижевност за децу у науци и насџави*, Јагодина: Факултет педагошких наука, 73–86.

Штасни (2012): Гордана Штасни, Лингвостилистичка интерпретација лирске песме *Грм, Мејодички видици*, 3, Нови Сад: Филозофски факултет, 29–46.

Штасни (2015): Гордана Штасни, Језичко-семантичком анализом до стилема, *Годишњак филозофској факулџеџи*, XL/1, Нови Сад: Филозофски факултет, 243–258.

Milka V. Nikolić

University of Kragujevac

Faculty of Philology and Arts

Department of Serbian Language

EDUCATIONAL POTENTIAL OF STYLISTIC RESEARCH OF RADOJE SIMIĆ (ON THE EXAMPLE OF MILOŠ CRNJANSKI'S NOVEL *MIGRATIONS*)

Summary: Radoje Simić dedicated one part of his scientific preoccupations to the literary works of Serbian writers, among whom are the writers whose works are included in elementary or high school curriculum. Simić's research can be a significant professional support for teachers for the improvement of teaching approach to the works of the mentioned writers. The subject matter of our paper is the educational potential of Simić's research dedicated to the grammatical and intonational structure of the novel *Migrations* by Miloš Crnjanski. Simić dealt with this topic two times (1978 and 2012), and during the second research he introduced a scientific journal which appeared in linguistics in the meantime.

The goal of our analysis is: (1) to examine the ways in which Simić's research results can be used for high school analysis of the novel *Migrations*; (2) to propose methodical approach to the novel *Migrations* in high school classes of Serbian language and literature using the base of his research. The analysis of the educational potential of Simić's research dedicated to the grammatical and intonational structure of the novel *Migrations* by Miloš Crnjanski has shown that the conclusions of Simić's research from 2012 can be used entirely for high school analysis of this novel. By doing so, teaching approach to a literary text is improved and students' competence in language and literature is developed.

The teacher will direct students to explore, observe and consider linguistic-stylistic phenomena: (1) repetition of linguistic units; (2) repetition of syntactic structures; (3) alternation of extensive and short statements; (4) use of punctuation marks; (5) combining symmetric and asymmetric syntactic structures. Students will build the following competencies: (1) observe and explain the poetic, linguistic, aesthetic and structural features of a literary work; (2) assess whether the more complex text is well structured and coherent; (3) notice stylistic procedures in the text; (4) assess the extent to which certain features of the text affect its understanding and contribute to the interpretation of the meaning of the text; (5) interpret a literary text by examining its integrative factors.

Keywords: Radoje Simić, stylistic characteristics, literary text, high school classes, Serbian language and literature, novel *Migrations* by Miloš Crnjanski.